

REGISTERBLAD

Namn och datum: Mattias Jansson (981030 och 991001), Karin Ek (981028), Eva Hedberg (990127)

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I STOCKHOLMS LÄN

Områdesnummer och namn:

NRO01026 TYRESTA – ÅVA

Kommun: Haninge och Tyresö (0136 och 0138)

Kartblad: 10I SO

Area: Ca 3 660 ha, varav 3 560 ha land och 100 ha vatten

Naturgeografisk region: 25 c Sörmlands och norra Götalands skärgårdar

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Huvudavrinningsområde 62/63

Agrara kulturlandskapsregioner: Mälardalens odlingsbygder

Landskapsformer: Sprickdalslandskap

Riksvärde

Vattendrag	Fauna	
Skogslandskap	Naturskog	Tallskog
		Granskog
		Fauna
		Flora
	Fauna	
	Flora	

Värdeomdöme: Områdets främsta naturvärden utgörs dels av Åvaåns avrinningsområde, vilket är intressant från hydrologisk, biologisk och vattenkemisk synpunkt, dels av skogslandskapet med dess urskogsartade områden vid Tyresta. Åvaån är reproduktionsområde för en ursprunglig stam av havsöring. Vattendraget har till stora delar en naturlig karaktär med omväxlande strömmar, meandrande sträckor och steniga forsar.

Det kuperade skogslandskapet innehåller många olika naturtyper bl. a. hällmarkstallskog, tallskog på morän, sumptallskog, friska till sumpiga granskogar och myrmarker. Stora delar av Tyrestaskogen är mycket ostörda och har stark urskogsprägel. Centralt finns sedan 1999 ett 450 ha stort brandfält vars ekologiska utveckling framöver är av stort naturvårdsintresse. Även Åvaområdet, som utgörs av Åvaåns tillrinningsområde, består i huvudsak av skogsmarker, men kring Åva gård och ut mot viken ligger ett småbrutet odlingslandskap. Områdets höga diversitet gör att det har mycket stora kvaliteter beträffande flora och fauna.

Tyresta – Åva är av högsta naturvärde genom områdets storlek, ålder, orördhet och mycket rika växt- och djurliv. Den orörda karaktären, storleken och variationsrikedomen gör Tyresta till ett av de främsta urskogsobjekten i södra och mellersta Sverige.

Området Skutan - Högsta är värdefullt genom skogens orördhet, höga ålder, tillgången på död ved och förekomsten av rödlistade arter. Området ansluter till och är enhetligt med Tyrestaskogen.

Huvudkriterier: A, B, C, D

Förutsättningar för bevarande: Områdets mosaikartade karaktär bevaras.

Ingrepp som storskalig skogsavverkning, avverkning i urskogen, bebyggelseexploatering, vägbyggnad, anläggningar, täkt, upplag, användning av kemiskt bekämpningsmedel, dikning, kulvertering eller förändringar av vattendragets sträckning eller bottenprofil, vandringshinder och vattenreglering, utsläpp av gödande eller försurande ämnen, tillförsel av organiska gifter, överfiske, inplantering av främmande öringsstammar åstadkommer stora skador på områdets naturvärde. Regelbundna kalkningar är en förutsättning för att bevara havsöringen.

Säkerställande: Nationalpark med fastställd skötselplan, beslutsdatum 1993-06-08 och 1993-06-21. Naturresevat med fastställd skötselplan, beslutsdatum 1993-06-11. Naturresevatet fortsätter även utanför riksintresseområdet. Området är föreslaget till Naturvårdsverket till Natura 2000.

Områdets huvuddrag: Tyresta – Åva omfattar större delen av området öster om Handen mot Åvaviken. I sydvästra delen av Tyrestaområdet ligger Tyresta by, omgivet av ett litet odlingsstråk. Annars består Tyrestaområdet uteslutande av skogsmark och sjöar. Det kuperade landskapet innehåller dock många olika skogstyper bl a hällmarkstallskog, tallskog på morän, sumptallskog samt friska till sumpiga granskogar. Det finns elva sjöar i Tyresta – Åvaområdet. Förutom Lycksjön, Bylsjön och Gammeldammen, som avvattnas västerut, tillhör de Åvaåns tillrinningsområde vilket här kallas för Åvaområdet. Även Åvaområdet består i huvudsak av skogsmarker, men kring Åva gård och ut mot viken ligger ett småbrutet odlingslandskap.

TYRESTA BY – ÅVA

Tyresta by har anor sedan vikingatiden, men den äldsta byggnaden är från 1751. Norr om byn ligger den sk "urskogen". De senaste kända skogsbruksåtgärderna här ägde rum under slutet av 1800-talet i form av sk plockhuggning. Stora delar av barrskogarna, framför allt på hällmarkerna, är mellan 200 och 300 år gamla. Till urskogsprägeln bidrar också rikligt med sk lågor, torrträd och en naturlig luckighet. I de lägre, ofta fuktiga delarna växer granbestånden med många grova och upp till 30 m höga träd. Ett av de finaste granbestånden finns vid den sydöstra delen av Bylsjön. Här ligger mängder av lågor varav flertalet har blåst ned under de sista tjugo årens stormar. Flera är dock äldre och starkt nedbrutna. På sina ställen kan man se prov på sk "lågoföryngring". Flera skogsbränder har under 1900-talet präglat delar av Tyrestaskogarna. Den mycket torra sommaren -99 brann ett stort område från Årsjön och Vargklåva mosse i väster till nationalparksgränsen öster om Stensjön. Brandfältet berör 450 ha, eller ca 10 % av det område som är nationalpark och naturresevat. Branden blev mycket intensiv, främst på grund av att det var mycket torrt i markerna. Detta medförde att även naturtyper som normalt undgår skogsbrand brann upp. Det kommer att dröja minst ett sekel innan brandfältet börjar likna den skog det en gång varit, men under tiden kommer det att ha ett för naturvården mycket intressant utvecklingsförlopp. Tyresta- områdets i övrigt orörda karaktär, storleken och variationsrikedomen gör det till ett av de främsta urskogsobjekten i södra och mellersta Sverige.

Åvaåns vattensystem har ett stort värde från limnologisk och fiskebiologisk synpunkt. Åns nedre delar är en av länets bästa lekplatser för en naturlig stam av storvuxen havsöring av mycket stor betydelse för länet. Åvaån är medtagen med högsta prioritet i listan över särskilt skyddsvärda vattenområden med hänsyn till förekomst av skyddsvärda fiskarter/stammar. Reproduktionsområdet för havsöring sträcker sig från Åvaåns mynning i Åvaviken upp till Nedre Dammen. Sedan 1920-talet har omfattande forskning bedrivits i och kring vattendraget. Bl a har studier gjorts med avseende på växt- och djurplankton, primärproduktion, bottenfauna, strömlevande (reofil) fauna, högre vattenväxter, fastsittande alger och fiskbeståndets sammansättning. Forskningen var tidigare främst inriktad på fiskebiologi, men har successivt fått en delvis annan prägel med studier av försurning, kvicksilverpåverkan och kalkningseffekter som huvudmoment. Trots frånvaron av direkta utsläpp i vattensystemet är detta nämligen starkt påverkat av luftburna föroreningar. Stensjön kalkas därför regelbundet för att upprätthålla en lämplig pH i nedströms liggande delar av ån.

Områdets mosaikartade struktur och stora areal ger utrymme för ett art- och individrikt växt- och djurliv. Inom urskogen och i vissa av de skogsbevuxna bäckravinerna växer exempelvis grön sköldmossa, spindelblomster, vätteros, bäckbräsma, skogsbingel, myska, sårläka, ovanliga ormbunksarter samt jordstjärnor. På mossar och kärr kan man finna frossört, tätört, myggblomster, jättegroe och tuvsäv i anslutning till inägomarkerna har noterats fynd av backskafting och skogsklocka. Inom Tyrestaområdet har cirka 90 fågelarter konstaterats häcka. Ytterligare ett 50-tal har observerats. Rovfåglar, ugglor, hackspettar och skogshöns tillhör liksom storlom häckfågeln. Åvaån är en viktig övervintringslokal för strömstare.

Området ingår som en väsentlig del i ett större område av riksintresse för det rörliga friluftslivet. Tyresta by fungerar som en friluftsgård. I anslutning till Tyresta by ligger nationalparkernas hus som informerar om alla Sveriges nationalparker. Hela området genomkorsas av flera anlagda vandringsleder bl a Sörmlandsleden och urskogsslingan som utgår från informationscentralen vid Tyresta by.

OMRÅDET SYDVÄST OM TYRESTA BY (SKUTAN – HÖGSTA)

Sydväst om Tyresta nationalpark ligger ett område med gammal naturskog. Skogen utgörs av hållmarkstallskog med inslag av barrblandskog och granskog i sumpartade partier. Skogen är till stor del både äldre och mindre påverkad av skogsbruk än inom flera områden i Tyresta naturreservat. Av områdets ca 90 ha är 70 ha hållmarkstallskog eller lågproduktiv barrblandskog med ett stort inslag av död ved. Denna skog är mycket gammal med tallar på upp till ca 300 år och granar med ålder upp till ca 170 år. Dock finns spår av äldre dimensions- och plockhugningar samt av skogsbete. I området finns rödlistade fåglar, insekter, kärlväxter, mossor och svampar. Sörmlandsleden passerar genom området.

Centralt inom området ligger flera hållmarksplatåer: Klädesberget, Sommarberget, m. fl., med mycket gammal tallskog. Träden varierar i ålder mellan ca 200 – 300 år. I sprickorna mellan bergen finns naturskogslignande sumpskogspartier. Spåren av avverkningar är få men däremot syns spår av flera tidigare bränder. Här är gott om lågor och torrakor. Även hållmarkerna norr om Högsta motorbana har stora värden, men området är påverkat av motorcrosskörning.

Västra delen av området utgörs av mossrik granskog med inslag av kärr och sumpskog. Här finns tydliga spår av skogsbete. Området utgör det största och finaste av de grandominerade naturskogspartierna. Skogen är olikåldrig med lågor, enstaka högstubbar, stormluckor och naturlig föryngring. Granarna har en ålder på upp till 170 år. I området finns plattlummer, garnlav och ovanliga svampar som gränsticka, ullticka, vedticka, granticka och pipklubbsvamp. Här finns även duvhök.

I den fuktiga nordsluttningen med granskog norr om berget vid Högsta finns intressanta mossor, bl. a. grön sköldmossa, mörk husmossa, vedflikmossa, långflikmossa och vedtrappmossa. Insektsfaunan är rik

med arter som jättesvampmal, bredbandad fältmätare, vit hakvinge, liten igelkottspinnare och stort båtspinnarfly.

Anmärkningar: Området ingår i Länsstyrelsens naturvårdsprogram för Stockholms län (objektnummer 36.02). Delar av området är med i våtmarksinventeringen (objektnummer 10I3I01 och 10I3I03). En del av området ingår även i den regionala bevarandeplanen för odlingslandskapet (objektnummer 38.01). Området ligger till stor del inom område av riksintresse för friluftsliv nr F AB7, Tyresta – Åva. Objektet ingår som botaniskt och zoologiskt skyddsvärt område i Haninge kommuns plan för FRP, naturvård, 1977.

Delar av området ingår i det nationella miljöövervakningsprogrammet. Stensjön kalkas regelbundet.

Referenser

Bergquist, B. 1996. Särskilt skyddsvärda vattenområden med hänsyn till fiske, friluftsliv och förekomst av skyddsvärda fisarter/stammar.

Fiskeristyrelsen 1984. Bevarande av de svenska fiskbeståndens genetiska resurser.

Fiskeriverket, beslut 1988-04-11 rörande Områden av riksintressen för yrkesfisket, omr. av särskilt intresse för fritidsfisket samt omr. av särskilt intresse avseende arter och stammar av fisk.

Lingdell, P.-E. och E. Engbolm, 1991, Vattenkvaliteten i några sjöar och vattendrag i Stockholms län. Bedömn. utifrån bottenfaunans sammansätt. Länsstyrelsen i Stockholms län, Rapp. 1991:16.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1975: Geologiskt intressanta objekt i Stockholms län, inventering utförd av Erik Elfström 1975. Planeringsavdelningen/Naturvårdsenheten, Stockholm

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1975: Tyresta – Åva – Dalarö – Sandemar – Gålö. Naturinventering av ett område på Södertörn. Planeringsavdelningen 1975:11.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1976: Fortplantningsmöjligheter för havsöring. Inventering av rinnande vatten i Stockholms län. Naturvårdsenheten, Stockholm.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1977: Inventering av botaniskt värdefulla områden i Stockholms län utförd av L-E Kers. Planeringsavdelningen/Naturvårdsenheten, Stockholm.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1983 -Naturvårdsprogram för Stockholms län, del 1. Skyddsvärda områden för naturvård och friluftsliv. Naturvårdsenheten, Stockholm

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1985: Miljöatlas för Stockholms skärgård. Naturvårdsenheten, Stockholm.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1986: Naturreseptatet Tyresta - Åva i Haninge och Tyresö kommuner. Skötselplan. Länsstyrelsen och Skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län, Stockholm

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1986: Skyddad natur i Stockholms län, Stockholm

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1993: Odlingsbygd i Stockholms län, del 1 – Natur- och kulturmiljöer. Länsstyrelsen. Stockholm.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1993: Skötselplan för naturreseptatet Tyresta

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1993: Ängar och hagar. Rapport 1993:18

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1996: Naturkatalog för Stockholms län (remissupplaga).

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1997: Våtmarksinventering i Stockholms län. Rapport nr 1997:1.

Länsstyrelsen i Stockholms län, Fiskenämden, 1989: Havsöringens lekplatser i Stockholms län. Rapport nr 1989:7. Länsstyrelsen. Stockholm.

Länsstyrelsen i Stockholms län, nr 14, 1981: Urskogsartade områden i Stockholms län, inventering utförd av Tomas Lindberg. Naturvårdsenheten och skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län, Stockholm.

Länsstyrelsen i Stockholms län, nr 17, 1980: Förslag till kulturmiljöprogram för Haninge kommun, fastlandet, av Peter Bratt och Rolf Källman. Kulturhistoriska miljöer.

Planeringsavdelningen/Länsantikvarien, Stockholm.

Naturvårdsverket, 1993: Tyresta nationalpark, skötselplan och föreskrifter. Allmänna råd 93:8

Stadsarkitektkontoret i Haninge kommun, 1977: FRP, Haninge kommun. Planeringsskedet i fysisk riksplanering. Del 7 Naturvård.

Statens naturvårdsverk, 1976: Områden av riksintresse för friluftsliv och naturvård. PM 726, Fysisk Riksplanering.